

**Maciej Pannert\***

**WPLYW OGŁOSZENIA UPADŁOŚCI KONSUMENCKIEJ  
NA WYKONYWANIE UMÓW, KTÓRYCH STRONĄ JEST UPADŁY  
– ZAGADNIENIA WYBRANE**

**Streszczenie**

Niniejszy artykuł dotyczy zagadnienia wykonywania w upadłości konsumenckiej umów, których stroną jest upadły. Zaproponowany przedmiot rozważań wydaje się być o tyle ciekawy, że w odniesieniu do upadłości konsumenckiej stosuje się odpowiednio, a nie wprost, ogólne przepisy o postępowaniu upadłościowym. Taki sposób regulacji może być źródłem wątpliwości, co do tego, w jakim zakresie specyfika upadłości konsumenckiej będzie wymuszać modyfikację ogólnych konstrukcji prawa upadłościowego, w tym zwłaszcza formułujących zasady wykonywania zobowiązań z umów, których stroną jest upadły. Artykuł niniejszy jest zatem próbą wskazania zakresu koniecznej modyfikacji w warunkach upadłości konsumenckiej ogólnych zasad ingerencji w zasadę *pacta sunt servanda* przewidzianych przepisami art. 98–115 p.u., umożliwiającej realizację podstawowego celu konsumenckiej procedury upadłościowej, jaką jest uwolnienie niewypłacalnego dłużnika od niewykonanych zobowiązań.

**Słowa kluczowe:** zobowiązania z umów, upadłość konsumencka, syndyk, odstąpienie od umowy, dłużnik, wierzyciele, oddłużenie

---

\* dr Maciej Pannert, adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku; e-mail: pannert@uwb.edu.pl

## Wprowadzenie

„Upadłość konsumencka”, a ściślej rzecz ujmując, postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej regulowane przepisami art. 491<sup>1</sup>–491<sup>23</sup>p.u.<sup>1</sup>, stanowi w istocie odrębne postępowanie upadłościowe, do którego to, z uwagi na treść normy odsyłającej z art. 491<sup>2</sup> ust. 1 p.u., należy odpowiednio stosować przepisy o postępowaniu upadłościowym z pominięciem jednak unormowań wyłączonych wprost w powołanej regulacji<sup>2</sup>.

Odmienność celów, jakie realizuje „postępowanie upadłościowe przedsiębiorców” i „upadłość konsumencka”, może skłaniać do zastanowienia, czy stosowanie na gruncie upadłości konsumenckiej ogólnych konstrukcji prawa upadłościowego, dotyczących wykonywania zobowiązań z umów zawartych przez upadłego przed ogłoszeniem upadłości, jest zabiegiem właściwym, korespondującym z oddłużeniową funkcją upadłości konsumenckiej<sup>3</sup>. Wszak upadłość konsumencka, jak podnosi się w literaturze, powinna być traktowana jako instrument obsługi zadłużenia, jedynie w ograniczonym zakresie uwzględniający zbiorowy interes wierzycieli niewypłacalnego dłużnika<sup>4</sup>.

Odnosząc się do tak zarysowanego zagadnienia, nie można przy tym abstrahować od istotnych zmian, jakie z dniem 01.01.2016 roku<sup>5</sup> wprowadzono do treści przepisu art. 98 p.u. – o *nota bene* podstawowym znaczeniu dla rozważanej materii. Konsekwencje normatywne znowelizowania powołanej regulacji będą więc stanowiły niejako równoległy przedmiot analizy niniejszego opracowania.

---

<sup>1</sup> Ustawa z 28.02.2003 r., Prawo upadłościowe (Dz.U. 2015, poz. 233); dalej w skrócie – p.u.

<sup>2</sup> Zob. szerzej A. Witosz, w: A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, *System Prawa Handlowego*, t. 6, *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, Warszawa 2016, s. 1280; R. Adamus, *Bank wobec upadłości konsumenckiej swojego dłużnika*, „Monitor Prawa Bankowego” 2011, nr 2, s. 53 i nast.; M. Mrówczyński, *Postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2009, nr 9, s. 69.

<sup>3</sup> Zob. A. Witosz, A. Witosz, w: A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, *System Prawa Handlowego...*, s. 626–627.

<sup>4</sup> Por. *ibidem*, s. 1280.

<sup>5</sup> Ustawa z 15.05.2015 r., Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. poz. 978).

### **Specyfika upadłości konsumenckiej a *ratio legis* odpowiedniego stosowania na jej gruncie ogólnych regulacji prawa upadłościowego, odnoszących się do wykonywania w upadłości zobowiązań z umów dłużnika**

Zasadniczy cel upadłości konsumenckiej określa przepis art. 2 ust. 2 p.u., zgodnie z treścią którego postępowanie to „należy prowadzić tak, aby umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym, a jeśli to możliwe – zaspokoić roszczenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu”. Skoro w przytoczonym fragmencie treści regulacji art. 2 ust. 2 p.u. jest mowa o umorzeniu zobowiązań „niewykonanych w postępowaniu upadłościowym”, implikuje to wniosek, że w postępowaniu tym zobowiązania wierzycieli mają być, co do zasady, wykonywane, a dopiero zobowiązania niewykonane (a w istocie niewykonana ich część) będą mogły ulec umorzeniu. Wniosek ten wzmacnia wyraźne odniesienie się przez ustawodawcę do interesu wierzycieli w powołanym art. 2 ust. 2 p.u.: „a jeśli to możliwe – zaspokoić roszczenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu”.

Mimo czynionych przez ustawodawcę nawiązań w art. 2 ust. 2 p.u. do interesu wierzycieli, nie ulega jednak wątpliwości, że optyka regulacji art. 491<sup>1</sup> – 491<sup>23</sup> p.u., skierowana jest przede wszystkim na ochronę interesu dłużnika<sup>6</sup>. Wraz temu dają takie unormowania, jak np. art. 491<sup>2</sup> ust. 2 p.u., który umożliwia wszczęcie procedury, choćby dłużnik miał tylko jednego wierzyciela, czy regulacja art. 491<sup>14</sup> w związku z art. 491<sup>16</sup> p.u., dzięki której możliwe staje się umorzenie zobowiązań dłużnika, nawet bez sporządzenia planu podziału – z uwagi na brak majątku dłużnika – a także bez ustalenia planu spłaty wierzycieli, jeśli osobista sytuacja upadłego w sposób oczywisty wskazuje, że nie byłby on zdolny do dokonania jakichkolwiek spłat w ramach planu spłat. Konsekwencją takiej regulacji jest stworzenie dłużnikowi – nieprzedsiębiorcy – możliwości uwolnienia się od zobowiązań właściwie już na podstawie samego wniosku o wszczęcie takiego postępowania, bez konieczności zaspokajania wierzycieli w jakimkolwiek zakresie.

Na marginesie można zaznaczyć, że z procedury oddłużeniowej może także skorzystać przedsiębiorca będący osobą fizyczną (art. 369–370f p.u.), jednak w przypadku przedsiębiorcy warunkiem koniecznym **jego** oddłużenia będzie uprzednie przeprowadzenie postępowania upadłościowego zakończonego

---

<sup>6</sup> Zob. też E. Kabza, *Wybrane problemy upadłości konsumenckiej w świetle nowej regulacji*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2009, t. 5, s. 125.

zlikwidowaniem całego majątku dłużnika, przy jednoczesnym niezaspokojeniu wszystkich jego wierzycieli<sup>7</sup>. W przypadku zatem gdyby postępowanie upadłościowe umorzono z uwagi na „ubóstwo masy upadłościowej”, czyli brak majątku dłużnika wystarczającego na pokrycie kosztów postępowania (art. 361 ust. 1 pkt 1 p.u.), to wszczęcie procedury oddłużeniowej na podstawie art. 369 ust. 1 p.u. byłoby niemożliwe.

W tym też kontekście nasuwa się dość oczywisty wniosek, że oddłużenie w przypadku przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną będzie uzależnione od zaspokojenia, choćby w pewnym stopniu, roszczeń wierzycieli, gdy w upadłości konsumenckiej okoliczność ta nie jest warunkiem koniecznym oddłużenia.

Nie zmienia to jednak faktu, że z formalnego punktu widzenia, jurydyczną konstrukcję upadłości konsumenckiej tworzą zasadniczo dwa następujące po sobie etapy. Etap pierwszy to postępowanie upadłościowe prowadzone w trybie likwidacyjnym (choć i na tym etapie istnieje możliwość zawarcia układu z wierzycielami art. 491<sup>22</sup> p.u.). Etap drugi zaś, to okres realizacji planu spłat wierzycieli – rozpoczyna się z dniem uprawomocnienia się postanowienia o ustaleniu planu spłat wierzycieli, które to postanowienie oznacza jednocześnie zakończenie postępowania upadłościowego (art. 491<sup>14</sup> ust. 3 p.u.).

Niezależnie zaś od tego, czy w dniu wszczęcia postępowania upadły dysponuje jakimś aktywnym majątkiem, czy też nim nie dysponuje, to z pewnością będzie on stroną umów cywilnoprawnych, stanowiących z reguły podstawowe źródło zobowiązań, których nie jest w stanie realizować, czy innymi słowy – do realizacji których utracił zdolność<sup>8</sup>.

Zgodnie natomiast ze wzmiankowaną już wcześniej zasadą odpowiedniego stosowania w odniesieniu do upadłości konsumenckiej przepisów o postępowaniu upadłościowym, nie może budzić wątpliwości, że w pierwszym etapie konsumenckiej procedury oddłużeniowej do wykonywania umownych zobowiązań upadłego „konsumenta” znajdują odpowiednie zastosowanie zwłaszcza przepisy art. 91–116 p.u.

---

<sup>7</sup> Zob. P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2016, Legalis, kom. do art. 369 p.u., teza nr 2; S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 10, Warszawa 2016, Legalis kom. do art. 369 p.u., teza nr 1–4.

<sup>8</sup> W przypadku upadłości konsumenckiej przesłanka jej wszczęcia jest tożsama z ogólną przesłanką ogłoszenia upadłości z art. 11 ust. 1 p.u. i jest nią niewypłacalność dłużnika, rozumiana jako stan, w którym dłużnik utracił zdolność do realizacji swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych.

Odnosząc się zatem do zaznaczonej we wstępie do niniejszych rozważań wątpliwości o stosowność angażowania w ramach procedury oddłużeniowej regulacji prawa upadłościowego, których *ratio legis* sprowadza się do ochrony – w interesie wszystkich wierzycieli niewypłacalnego dłużnika – masy upadłościowej<sup>9</sup>, należy stwierdzić *de lege lata*, że jest to po prostu konieczne. Pierwszy etap konsumenckiej procedury oddłużeniowej jest przecież *de facto* egzekucją generalną<sup>10</sup>, dzięki której możliwe staje się objęcie zasadniczo całego majątku niewypłacalnego dłużnika z przeznaczeniem na jednoczesne i proporcjonalne zaspokojenie jego wierzycieli. Majątek ten, z dniem wszczęcia postępowania, tworzy masę upadłości, w skład której wchodzi m.in. roszczenia z umów zawartych przez upadłego przed ogłoszeniem upadłości<sup>11</sup>, a prawo zarządu masą traci upadły na rzecz syndyka; stąd tylko syndyk w toku postępowania będzie mógł realizować prawa i obowiązki wynikające z tych umów. Z uwagi więc na likwidacyjny tryb pierwszego etapu konsumenckiej procedury oddłużeniowej, będą tu musiały znaleźć odpowiednie zastosowanie przepisy o postępowaniu upadłościowym, które pozwolą na możliwie szybkie spieniężenie masy. Taki zaś skutek będzie można uzyskać m.in. dzięki uwolnieniu masy upadłościowej od roszczeń, jakie przysługują stronom umów zawartych z upadłym, przed ogłoszeniem upadłości o wykonanie tych umów w pierwotnej formie i treści.

### **Normatywna konstrukcja uregulowań prawa upadłościowego normujących wykonywanie zobowiązań umownych upadłego w postępowaniu upadłościowym**

Ogólna konstrukcja regulacji prawa upadłościowego, odnoszących się do wpływu ogłoszenia upadłości dłużnika na jego zobowiązania wynikające z umów – jak słusznie zauważono w literaturze – ma charakter „kaskadowy”,

---

<sup>9</sup> Zob. M. Pannert, *Cele prawa upadłościowego i naprawczego*, „Radca Prawny” 2008, nr 6, s. 56.

<sup>10</sup> Zob. K. Piasecki, *Prawo upadłościowe. Prawo o postępowaniu układowym. Bankowe postępowanie ugodowe. Komentarz*, Bydgoszcz 1994, s. 13.

<sup>11</sup> Zob. J. Korzonek, *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym*, Kraków 1935, s. 159, tak też M. Pannert, *Wpływ upadłości likwidacyjnej na wykonywanie zobowiązań z umów wzajemnych*, Warszawa 2010, s. 61.

czy też w istocie trójstopniowy, z zachowaniem hierarchicznej kolejności stosowania dla danego stosunku prawnego, wchodzących w grę przepisów<sup>12</sup>.

W pierwszej kolejności znajdują zatem zastosowanie przepisy, które odnosząc się do wskazanych nimi umów, precyzyjnie określają skutki ogłoszenia upadłości jednej ze stron, uzależniając je od podmiotowo-przedmiotowych warunków konkretnej umowy, istniejących w dniu ogłoszenia upadłości. Takimi regulacjami są zwłaszcza art. 100–115 p.u., które znajdują zastosowanie m.in. do umowy: zlecenia, komisju, agencyjnej, użyczenia, pożyczki, najmu lub dzierżawy nieruchomości, o zakazie konkurencji, kredytu, rachunku bankowego, przechowania, leasingu czy obowiązkowego ubezpieczenia<sup>13</sup>.

Z uwagi jednak na specyfikę podmiotową upadłości konsumenckiej, nie wszystkie regulacje prawa upadłościowego z tego zbioru przepisów mogą znaleźć zastosowanie – wynika to zresztą jedynie z odpowiedniego stosowania przepisów o postępowaniu upadłościowym, a nie wprost (art. 491<sup>2</sup> ust. 1 p.u.)<sup>14</sup>. Przykładem regulacji nieznajdujących zastosowania w „konsumenckiej procedurze oddłużeniowej” są np. art. 102 ust. 2 p.u. w zakresie, w jakim odnosi się do upadłości komisanta, art. 103 p.u. dotyczący umowy agencyjnej, art. 110 ust. 3 p.u. w zakresie, w jakim odnosi się do dzierżawy nieruchomości, w której prowadzone było przedsiębiorstwo upadłego, czy art. 114 ust. 2 p.u., który odnosi się do upadłości finansującego leasing. W wymienionych przypadkach upadłym będzie bowiem przedsiębiorca.

Do umów natomiast nieobjętych unormowaniami art. 100–115 p.u., jak np. do umowy najmu rzeczy ruchomej, sprzedaży, o roboty budowlane, dzieła, o świadczenie usług telekomunikacyjnych, znajdzie zastosowanie regulacja art. 98 p.u., z której to wynika ogólna zasada dotycząca wykonywania umów w upadłości. Należy nadmienić, że wspomniana regulacja art. 98 p.u. zawiera normę kompetencyjną<sup>15</sup>, na mocy której syndyk został wyposażony w uprawnienie przemienne<sup>16</sup> do wykonania zobowiązania upadłego i żądania spełnienia

<sup>12</sup> Tak. zob. R. Adamus, *Umowa wzajemna a upadłość z możliwością zawarcia układu – wnioski de lege lata i de lege ferenda*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 6, s. 31.

<sup>13</sup> Zob. też R. Adamus, *Bank wobec upadłości konsumenckiej...*, s. 65.

<sup>14</sup> J. Nowacki, *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa*, „Państwo i Prawo” 1964, nr 3, s. 72 i n.

<sup>15</sup> Zob. A. Witosz, A. Witosz, w: A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, *System Prawa Handlowego...*, s. 633.

<sup>16</sup> Zob. Uchwała SN z 11.07.1996 r., III CZP75/96, Legalis nr 30101, R. Adamus, *Przedsiębiorstwo upadłego w upadłości likwidacyjnej*, Warszawa 2011, s. 85.

świadczenia przez drugą stronę lub odstąpienia od umowy zawartej przez upadłego przed ogłoszeniem upadłości, ale jeszcze niewykonanej w całości przez żadną ze stron w dniu wszczęcia postępowania. Skutki dokonanego przez syndyka odstąpienia reguluje z kolei art. 99 p.u., który czyni to w sposób zupełny i, w konsekwencji, wyłączający stosowanie przepisów kodeksu cywilnego, odnoszących się do skutków ustawowego (art. 494 k.c.), czy, tym bardziej, umownego prawa odstąpienia od umowy (art. 395 § 2 k.c.)<sup>17</sup>.

Ostatni element hierarchicznej konstrukcji upadłościowych regulacji określających wpływ ogłoszenia upadłości na wykonywanie zobowiązań z umów stanowi unormowanie z art. 91 p.u., które z kolei w sposób generalny określa skutki ogłoszenia upadłości zasadniczo dla wszelkich zobowiązań upadłego, bez względu na ich źródło (umowa czy inne zdarzenie prawne). Skutkami przewidzianymi w tym przepisie objęte jest, wynikające z umowy a niewykonane w całości przed ogłoszeniem upadłości, zobowiązanie dłużnika, o ile druga strona przed wszczęciem postępowania swoje zobowiązanie z umowy w całości wykonała (w takim wypadku syndyk nie będzie mógł od umowy odstąpić na podstawie art. 98 p.u.). Zgodnie z treścią regulacji art. 91 p.u. zobowiązanie upadłego stanie się wymagalne z dniem ogłoszenia upadłości, a jeśli miało charakter niepieniężny, ulegnie przekształceniu w pieniężny i w takiej też postaci wierzyciel będzie mógł zgłosić w postępowaniu swoją wierzytelność o wykonanie świadczenia przeciwnego.

### **Realizacja przez syndyka uprawnień z art. 98 p.u. po nowelizacji i w specyficie upadłości konsumenckiej**

Przedstawiony powyżej w ramowym ujęciu model regulacji prawa upadłościowego, który określa wpływ ogłoszenia upadłości na wykonywanie zobowiązań wynikających z umów zawartych przez niewypłacalnego dłużnika przed ogłoszeniem upadłości, jak już wcześniej zaznaczono, znajdzie odpowiednie zastosowanie także w odniesieniu do upadłości konsumenckiej, z uwzględnieniem jednak normatywnych uwarunkowań tej oddłużeniowej procedury.

---

<sup>17</sup> Tak zob. F. Zoll, *Szkice prawa upadłościowego. Szkic pierwszy o skutkach odstąpienia przez syndyka od umowy wzajemnej*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2006, nr 1, s. 117; M. Pannert, *Wpływ upadłości likwidacyjnej...*, s. 180; T. Szczurowski, *Odstąpienie od umowy wzajemnej zawartej przed ogłoszeniem upadłości*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2013, nr 11, s. 13.

W tym też kontekście należy zwrócić uwagę, że struktura zadłużenia konsumenta jest z reguły mniej złożona niż w przypadku przedsiębiorcy. Nie zmienia to jednak faktu, że w konsumenckim postępowaniu upadłościowym konieczne jest zrationalizowanie, pod kątem realizacji celu tego postępowania, sytuacji niewypłacalnego dłużnika będącego stroną umów zawartych przed ogłoszeniem upadłości, a niewykonanych w dacie wszczęcia postępowania, do których to nie znajduje zastosowania przepis art. 100–115 p.u.

Jak już wspomniano, wobec takich umów zastosowanie znajdzie przepis art. 98 p.u., który po nowelizacji z 1.01.2016 roku, i dodaniu do jego treści ust. 1c, pozwoli syndykowi na zweryfikowanie umów upadłego – pod kątem ich „przydatności dla masy” – zarówno o charakterze wzajemnym (art. 487 § 2 k.c.), jak i innych umów, które cech wzajemności nie wykazują (np. umowa przedwstępna art. 389 k.c.). Należy przy tym zaznaczyć, że zmiany, jakim poddano dotychczasową treść art. 98 p.u., nie sprowadzają się wyłącznie do poszerzenia przedmiotowego zakresu tej regulacji, ale obejmują także prawne uwarunkowania realizacji przez syndyka jego uprawnienia do odstąpienia od umowy (czy szerzej: prawa wyboru), jak również precyzują moment wystąpienia skutków złożonego przez syndyka oświadczenia o odstąpieniu. Niezmiennie natomiast pozostały podstawowe przesłanki powstania po stronie syndyka „prawa wyboru” między wykonaniem a odstąpieniem od umowy, którym jest brak wykonania w całości lub w części zobowiązań z umowy. Jeśliby zatem tak się zdarzyło, że żadne z wynikających z umowy zobowiązań w dniu ogłoszenia upadłości nie zostałyby wykonane w całości, syndyk mógłby, za zgodą sędziego komisarza, od umowy odstąpić lub zażądać jej wykonania.

Stwierdzenie, że zobowiązanie jednej ze stron zostało w całości wykonane, jest uzależnione od okoliczności konkretnego przypadku, a ogólne dyrektywy oceny w tym zakresie wyznacza art. 354 k.c.<sup>18</sup> Wątpliwości, zwłaszcza w kontekście powstania po stronie syndyka uprawnienia do odstąpienia od umowy, dotyczą przede wszystkim zobowiązań ze świadczeniem ciągłym<sup>19</sup>. W doktrynie można spotkać się z poglądem, że już z chwilą przejawienia przez stronę zobowiązaną do świadczenia ciągłego, wymaganego treścią zobowiązania zachowania, np. wydania przez wynajmującego przedmiotu najmu najemcy i dozwolenia

<sup>18</sup> Zob. szerzej: M. Pannert, P. Konik, *Uprawnienie syndyka do odstąpienia od umowy wzajemnej*, „Prawo Spółek” 2004, nr 4, s. 43–47.

<sup>19</sup> P. Sokal, *Odstąpienie przez syndyka od umowy – regulacje wybrane*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 14, s. 754.



na korzystanie z niego, albo rozpoczęcia wykonywania usługi polegającej na dostarczaniu sygnału GSM, czy internetu, w istocie mamy już do czynienia z całkowitym wykonaniem zobowiązania<sup>20</sup>. Pogląd przeciwny, podzielany zresztą w niniejszym artykule, zakłada, że samo przejawienie przez stronę zobowiązaną do świadczenia ciągłego, wymaganego treścią umowy zachowania, nie może być kwalifikowane jako wykonanie zobowiązania w całości. Świadczenie ciągłe polega bowiem na stałym zachowaniu się dłużnika przez czas trwania stosunku prawnego. Jak długo zatem wykonywany jest stosunek zobowiązaniowy ze świadczeniem ciągłym, tak długo zobowiązany do świadczenia ciągłego będzie swoje świadczenie wykonywał<sup>21</sup>. W konsekwencji należy więc uznać, że jeżeli przed ogłoszeniem upadłości uprawnionego do świadczenia ciągłego, ten swojego zobowiązania w całości by nie wykonał (np. nie zapłaciłby z góry za cały okres trwania umowy), to syndyk nabędzie uprawnienie z art. 98 ust. 1 p.u.

W takim wypadku powstanie jednak problem z kwalifikacją roszczenia strony wypłacalnej, spełniającej świadczenie ciągłe po ogłoszeniu upadłości drugiej strony, a zatem już w trakcie toczącego się postępowania o spełnienie świadczenia przeciwnego – czy jest to zobowiązanie masy upadłościowej art. 230 p.u., czy zwykła wierzytelność upadłościowa zaspokajana w drugiej kategorii art. 342 ust. 1 pkt 2 p.u.

Konstrukcja „upadłościowej” ingerencji w zasadę *pacta sunt servanda* jest bowiem źródłem wątpliwości, co do tego, z jaką sytuacją prawną mamy do czynienia od chwili ogłoszenia upadłości do momentu złożenia przez syndyka oświadczenia o odstąpieniu lub wykonaniu umowy.

W tym też zakresie należy zauważyć, że do momentu stosownego oświadczenia syndyka umowa pozostaje w stanie swoistego „zawieszenia”, a zatem nie powinna być wykonywana przez stronę wypłacalną, a i upadły, tracąc zarząd masą, nie mógłby żądać wykonania umowy – roszczenia o wykonanie umowy tworzą bowiem masę upadłości, a syndyk jako zastępca pośredni upadłego (art. 160 ust. 1 p.u.) i jednocześnie podmiot zarządzający masą (art. 173 p.u.) niejako przejmuje wykonanie umowy<sup>22</sup>. By nie trzymać drugiej strony umowy

---

<sup>20</sup> Zob. P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, Legalis, komentarz do art. 98 p.u., teza nr 9; A. Jakubecki, w: A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Kraków 2006, s. 260.

<sup>21</sup> Zob. tak M. Pannert, *Wpływ upadłości likwidacyjnej...*, s. 254; T. Szczurowski, *Odstąpienie od umowy wzajemnej...*, s. 12.

<sup>22</sup> M. Pannert, *Wpływ upadłości likwidacyjnej...*, s. 70, 75. Na marginesie należy zaznaczyć, że upadły mógłby podjąć próbę spełnienia świadczenia ze środków nie wchodzących do

w niepewności, co do tego, czy syndyk odstąpi od umowy, czy też zażąda jej wykonania, przepis art. 98 ust. 2 p.u. przyznaje stronie wypłacalnej prawo żądania w formie pisemnej z datą pewną, aby ten w terminie trzech miesięcy oświadczył na piśmie – czy od umowy odstępuje, czy też żąda jej wykonania. Bezskuteczny upływ terminu będzie jednak równoznaczny z odstąpieniem syndyka (art. 98 ust. 2 p.u.)<sup>23</sup>. Jeżeli natomiast syndyk zażądałby wykonania umowy – co oznaczałoby *de facto* związanie masy roszczeniem drugiej strony o wykonanie umowy – to musiałaby ona zastać wykonana w pierwotnej formie i treści ze środków masy w trakcie postępowania (art. 343 ust. 1 w zw. z art. 230 p.u.)<sup>24</sup>.

Odnosząc się zatem do wyrażonych wcześniej wątpliwości dotyczących charakteru roszczenia strony wypłacalnej, która po wszczęciu postępowania upadłościowego wobec drugiej strony umowy kontynuowałaby realizację swojego świadczenia ciągłego, należy stwierdzić, że jeżeli syndyk zażądałby wykonania umowy, to musiałby zrealizować z masy zaległe świadczenia upadłego, jak również kontynuować realizację umowy w czasie trwania postępowania ze środków masy.

Inaczej jednak przedmiotowe zagadnienie należałoby ocenić, gdyby syndyk od umowy odstąpił. Jeżeli bowiem syndyk złożyłby oświadczenie o odstąpieniu od umowy, to skutek tego oświadczenia, zgodnie z treścią art. 98 p.u. po nowelizacji, wystąpiłby na dzień ogłoszenia upadłości. Należy przy tym podkreślić, co zresztą już wcześniej zaznaczono, że konstrukcja uprawnienia syndyka do odstąpienia od umowy upadłego, niewykonanej w całości lub w części przez żadną ze stron w dniu ogłoszenia upadłości, ma na gruncie prawa upadłościowego

---

masy (art. 63 p.u.) – abstrahując od racjonalności takiego postępowania – to jednak wydaje się, że byłaby to czynność nieważna z mocy art. 77 p.u., jako że dotyczyłaby mienia wchodzącego do masy. Wprawdzie środki, którymi upadły by rozporządził, nie wchodziłyby do masy, ale czynność odnosiłaby się do umowy, z której to wynikające roszczenia o jej wykonanie do masy by już należały. Można by więc uznać, że taka czynność upadłego, jakkolwiek nieracjonalna, byłaby również nieważna z uwagi na to, że dotyczyłaby mienia wchodzącego do masy. Wniosek ten wzmacnia też okoliczność, że strona wypłacalna nie mogłaby swojego roszczenia o wykonanie umowy skierować wobec upadłego, aby ten umowę zrealizował z majątku nieobjętego masą, a mogłaby tylko dochodzić realizacji umowy w sposób określony przepisami prawa upadłościowego (np. art. 98 i 99 p.u.).

<sup>23</sup> Nieustosunkowanie się syndyka do żądania drugiej strony co do tego, jaką decyzję zamierza podjąć, jakkolwiek spowoduje określony w art. 98 ust. 2 p.u. skutek, to jednak syndyk, jeśli nie uzyskałby wcześniej zgody s-k na odstąpienie od umowy, mógłby ponieść konsekwencje dyscyplinarne z art. 169a i 170 p.u., a także odpowiedzialność odszkodowawczą na podstawie art. 160 ust. 3 p.u.

<sup>24</sup> Zob. P. Konik, M. Pannert, *Odstąpienie od umowy wzajemnej w postępowaniu upadłościowym*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 6, s. 107–108.

charakter autonomiczny, o specyfice i skutkach unormowanych przepisami tej ustawy (art. 98 i 99 p.u.). By skutki te określić, trzeba więc odwołać się do regulacji art. 99 p.u. Zgodnie z treścią powołanego przepisu, jeżeli syndyk odstępuje od umowy, to druga strona nie ma prawa do zwrotu spełnionego przez siebie w części świadczenia, natomiast należność z tego tytułu i poniesionych strat mogłaby zgłosić jako wierzytelność upadłościową sędziemu – komisarzowi, która to wierzytelność byłaby zaspokajana w drugiej kategorii. W tym też kontekście, przesądzenie przez ustawodawcę momentu, z jakim oświadczenie syndyka o odstąpieniu wywołuje skutek, ma to znaczenie, że obecnie nie może ulegać wątpliwości, iż nawet gdyby świadczenie drugiej strony zostało spełnione po dacie ogłoszenia upadłości (do czego z reguły dochodzi w przypadku świadczeń o charakterze ciągłym), to wierzytelność o spełnienie odpowiedniej części świadczenia przeciwnego, przy odstąpieniu syndyka na dzień ogłoszenia upadłości, musiałoby być traktowane jako zwykła wierzytelność upadłościowa zaspokajana w drugiej kategorii<sup>25</sup>.

Jak już wcześniej zaznaczono, zarówno na oświadczenie o odstąpieniu, jak i wykonanie umowy, syndyk musiałby wcześniej uzyskać zgodę, którą to sędzia komisarz wydawałby w trybie postanowienia. Należy zwrócić uwagę, że do 1.01.2016 roku zgodę na realizację przez syndyka uprawnień z art. 98 ust. 1 p.u., wydawała rada wierzycieli, a dopiero w jej braku – sędzia komisarz (art. 206 ust. 1 pkt 5 w brzmieniu sprzed nowelizacji w zw. z art. 213 ust. 1 prawa upadłościowego i naprawczego). Obecnie kompetencje w tym zakresie ma wyłącznie sędzia komisarz<sup>26</sup>.

Z powyższego wynika, że to, czy syndyk od umowy odstąpi, czy ją wykona, zależy od zgodnych w tym zakresie decyzji dwóch organów postępowania – samego syndyka i sędziego – komisarza. Co do zasady, syndyk powinien odstępować od umów, których wykonywanie wiązałoby się z uszczupleniem masy,

---

<sup>25</sup> Zobacz inaczej w art. 98 p.u.n. w brzmieniu sprzed nowelizacji A. Jakubecki, w: A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe...*, s. 260.

<sup>26</sup> Trzeba zaznaczyć, że zgoda sędziego komisarza jako organu postępowania nie może być traktowana jako zgoda osoby trzeciej z art. 63 k.c., a wyłącznie jako przesłanka skuteczności złożonego przez syndyka oświadczenia o odstąpieniu lub wykonaniu umowy. Brak uprzednio udzielonej zgody na wykonanie przez syndyka uprawnień z art. 98 ust. 1 p.u. nie może być przy tym sanowany przez następcze wydanie stosownego postanowienia przez sędziego komisarza; tak zob. R. Adamus, w: A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, *System Prawa Handlowego...*, s. 768; S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*. Wyd. 7, Warszawa 2010, s. 693; M. Sa-fjan, w: K. Pietrzykowski, *Kodeks cywilny*, t. I, komentarz do art. 1 – 449<sup>10</sup>, wyd. 8, Warszawa 2015, Legalis, komentarz do art. 63 k.c., teza nr 2.

zaś wykonywać te, które przyniosą zysk. Sędzia komisarz natomiast, zgodnie z treścią nowej regulacji art. 98 ust. 1a p.u., przy wydawaniu zgody na wnioskowaną przez syndyka czynność (odstąpienie albo wykonanie umowy), powinien kierować się celem postępowania i brać pod uwagę ważny interes drugiej strony umowy. Warto zwrócić uwagę, że różny cel upadłości konsumenckiej i upadłości przedsiębiorcy z pewnością będzie też wpływał na podejmowaną przez sędziego decyzję co do tego, czy syndyk od konkretnej umowy ma odstąpić, czy jednak nie. W przypadku bowiem upadłości przedsiębiorcy, mimo jej likwidacyjnego charakteru, wyraźnie zaznaczono w art. 2 ust. 1 p.u. także sanacyjną funkcję tej procedury, którą to wyraża następujące sformułowanie powołanej regulacji: „a jeśli racjonalne względy na to pozwolą, przedsiębiorstwo dłużnika zostało zachowane”<sup>27</sup>. Konsekwencją takiego założenia ustawodawcy powinno być wykonywanie przez syndyka tych umów upadłego, dzięki którym prowadzenie przedsiębiorstwa jest możliwe (art. 206 ust. 1 pkt 1 i 312 p.u.). W upadłości przedsiębiorcy istotnego znaczenia nabiera także drugie kryterium, jakim powinien kierować się sędzia komisarz przy wydawaniu zgody na oświadczenie syndyka, czyli ważny interes drugiej strony umowy. Nie można bowiem abstrahować od profilaktycznej funkcji, jaką powinno także spełniać postępowanie upadłościowe, a zatem zapobiegać upadłościom innych podmiotów kooperujących z niewypłacalnym dłużnikiem<sup>28</sup>. Jeżeli zatem skutkiem odstąpienia od umowy miałyby być niewypłacalność kontrahenta upadłego, to niewątpliwie byłaby to ważna okoliczność, jaką sędzia komisarz powinien brać pod uwagę przy wydawaniu postanowienia o wyrażeniu zgody na odstąpienie od umowy przez syndyka. Zgodnie z nową regulacją art. 98 ust. 1b, na postanowienie sędziego komisarza w przedmiotowym zakresie przysługuje jeszcze zażalenie zarówno upadłemu, jak i drugiej stronie umowy, a zatem podlega ono instancyjnej kontroli sądu.

W przypadku natomiast „konsumenta”, przywołane wyżej okoliczności, zwłaszcza odnoszące się do przedsiębiorstwa i potrzeby jego zachowania, po prostu nie występują. Z punktu widzenia konsumenckiej procedury oddłużeniowej, jako że jej celem jest uwolnienie niewypłacalnego dłużnika od zobowiązań, to w konsekwencji również od ich źródeł – umów. Stąd też brak szczególnych powodów, jak w przypadku upadłości przedsiębiorcy, które uzasadniałyby, tym

<sup>27</sup> Zob. S. Gurgul, *Prawo upadłościowe...*, Legalis, komentarz do art. 98 p.u., teza nr 2.

<sup>28</sup> Zob. M. Pannert, *Cele postępowania upadłościowego...*, s. 58.

bardziej kontynuację wykonywania w konsumenckim postępowaniu upadłościowym zawartych przez upadłego umów<sup>29</sup>. Szybkie zatem zlikwidowanie masy m.in. poprzez „upadłościowe” wykonanie zobowiązań umownych upadłego powinno być priorytetem tej procedury.

## Podsumowanie

Wprawdzie cele postępowania upadłościowego przedsiębiorców i upadłości konsumenckiej są różne, jednak pierwszy etap konsumenckiej procedury odłużeniowej realizowany jest w formie i ze skutkami likwidacyjnej procedury upadłościowej. Ta okoliczność ma oczywisty wpływ na sposób, w jaki zostaną w ramach obu postępowań zrealizowane umowne zobowiązania upadłego. Rozważania poczynione w niniejszym artykule skłaniają jednak do wniosku, że to właśnie w ramach upadłości konsumenckiej, z uwagi na specyfikę tej procedury, interes wypłacalnej strony umowy zawartej z upadłym będzie podlegał jeszcze słabszej ochronie, niż w ramach upadłości przedsiębiorcy. Teza niniejsza znajduje zresztą swój wyraz w treści art. 2 ust. 2 p.u., z której to wynika postulat, by wprawdzie roszczenia wierzycieli zaspokajać w upadłości konsumenckiej, ale w istocie tylko wtedy, „o ile to możliwe”.

## Literatura

Adamus R., *Bank wobec upadłości konsumenckiej swojego dłużnika*, „Monitor Prawa Bankowego” 2011, nr 2.

Adamus R., *Przedsiębiorstwo upadłego w upadłości likwidacyjnej*, Warszawa 2011.

Adamus R., *Umowa wzajemna a upadłość z możliwością zawarcia układu – wnioski de lege lata i de lege ferenda*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 6.

Gurgul S., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 10, Warszawa 2016, Legalis kom. do art. 369 p.u., teza nr 1–4.

---

<sup>29</sup> Warto zaznaczyć, że nawet jeśli syndyk za zgodą sędziego komisarza zażądałby wykonania umowy przez drugą stronę, a stronie tej nie przysługiwałoby prawo do powstrzymania się ze spełnieniem świadczenia z art. 98 ust. 3 p.u., to musiałaby ona świadczyć, mimo że syndyk jeszcze świadczenia upadłego nie zaofiarował. Jeśliby zaś w masie zabrakło środków na realizację świadczenia upadłego, to zobowiązanie z tego tytułu w pełnej wysokości zostałoby uwzględnione w planie spłat wierzycieli. Gdyby jednak w czasie wykonywania planu spłat dłużnik utracił trwale możliwość realizacji postanowień planu, to przedmiotowe zobowiązanie upadłego uległoby umorzeniu (art. 491<sup>19</sup> ust. 2 p.u.).

- Jakubecki A., w: A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Kraków 2006.
- Kabza E., *Wybrane problemy upadłości konsumenckiej w świetle nowej regulacji*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2009, t. 5.
- Korzonek J., *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym*, Kraków 1935.
- Mrówczyński M., *Postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2009, nr 9.
- Nowacki J., *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa*, „Państwo i Prawo” 1964, nr 3.
- Pannert M., *Cele prawa upadłościowego i naprawczego*, „Radca Prawny” 2008, nr 6.
- Pannert M., Konik P., *Uprawnienie syndyka do odstąpienia od umowy wzajemnej*, „Prawo Spółek” 2004, nr 4, s. 43–47.
- Pannert M., *Wpływ upadłości likwidacyjnej na wykonywanie zobowiązań z umów wzajemnych*, Warszawa 2010.
- Piasecki K., *Prawo upadłościowe. Prawo o postępowaniu układowym. Bankowe postępowanie ugodowe. Komentarz*, Bydgoszcz 1994.
- Sokal P., *Odstąpienie przez syndyka od umowy – regulacje wybrane*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 14.
- Szczurowski T., *Odstąpienie od umowy wzajemnej zawartej przed ogłoszeniem upadłości*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2013, nr 11.
- Uchwała SN z 11.07.1996 r., III CZP75/96, Legalis nr 30101.
- Witosz A., w: A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, *System Prawa Handlowego*, t. 6, *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, Warszawa 2016.
- Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2016, Legalis, kom. do art. 369 p.u., teza nr 2.
- Zoll F., *Szkice prawa upadłościowego. Szkic pierwszy o skutkach odstąpienia przez syndyka od umowy wzajemnej*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2006, nr 1.

---

**IMPACT OF CONSUMER BANKRUPTCY ON EXECUTION  
OF CONTRACTS OF WHICH CONSUMER BANKRUPT IS A PARTY**

**Summary**

The article concerns the question of execution of contracts of which consumer bankrupt is a party. Of particular interest is that general bankruptcy laws concerning the above issue (i.e. execution of contracts of which a bankrupt is a party) are only *mutatis mutandis* (and not directly) applicable to consumer bankruptcy situations. This mode of regulation may evoke doubts as to how far general bankruptcy laws can be modified as far as consumer bankruptcy is concerned so that ratio legis of this latter institution is fulfilled, that is, a bankrupt debtor was fully liberated from his obligations.

**Keywords:** consumer bankruptcy, contractual obligation, to renounce a contract, debtor, creditor, trustee